

С. В. Лінецький

Галузь права

ГАЛУЗЬ ПРАВА – сукупність відносно відокремлених юридичних норм та інститутів, якими регулюється та охороняється певна сфера суспільних відносин, що характеризуються якісною своєрідністю та єдністю (однорідністю). Галуз. диференціація права визначається станом розвинутої та автономності відповід. сфери сусп. відносин і потребою у її правовому опосередковуванні. Вона відбиває співвідношення стабільності та динамізму у праві, сприяє рухливості його елементів і, водночас, забезпечує стійкість системи права у цілому, спрямовує та організовує розвиток відповід. сфер сусп. відносин. Наявність числен. Г. п. є свідченням поглиблення правового регулювання сусп. відносин і охоплення ним все нових і нових сторін сусп. та держ. життя. Разом з тим, нарощування кількості Г. п. у межах кожної конкрет. системи права свідчить про динамізм розвитку останньої. Важливими елементами пізнання теорії Г. п. як складової частини теорії права є питання їх класифікації, визначення факторів та шляхів зміни, галуз. диференціації й міжгалуз. інтеграції у праві, а також теор.-правового тлумачення співвідношення Г. п. і галузі законодавства.

Г. п. – одне з гол. понять теорії права і юриспруденції загалом, в основу застосування якого покладено розуміння систем. характеру права як такого, широти сфери сусп. відносин, що регламентуються правовими нормами, та об'єктив. потреби їхньої диференціації. Підставами для виокремлення Г. п. є якісна однорідність певної групи сусп. відносин, що регулюються правом; об'єктивність процесу відокремлення певної групи правових норм, які регламентують відповідні сусп. відносини; наявність систем. ознак цієї групи правових норм і структур. складових даної групи норм (поділ на підгалузі, інститути, норми права). Пріоритетне становище Г. п. у системі права визначається тим, що вона відбиває осн. закономірності організації врегульов. правом сусп. відносин і регулює найважливіші, відносно відокремлені групи таких відносин, що відіграють суттєву та необхідну роль в організації сусп. життя. Зокрема, норми права, що регулюють земел. відносини, утворюють галузь [земельного права](#); характер фінанс. відносин у державі – *фінансового права*; шлюбно-сімейні відносини – *сімейного права* тощо. Систем. характер права як такого передається і Г. п., що, у свою чергу, поділяються на окремі взаємопов'язані елементи – підгалузі, інститути та норми права. Така диференціація правових норм усередині кожної Г.

п. зумовлена характер. особливостями сусп. відносин певного виду, що регулюються правовими нормами. На підставі зазнач. критеріїв (а також ін. об'єктив. показників) обґрунтовуються різноманітні класифікації Г. п. Так, залежно від загальності сфери правового регулювання виокремлюють профілюючі, спец. і комплексні Г. п. Профілюючі галузі охоплюють осн. правові режими. До них належать [конституційне](#), [цивільне](#), [кримінальне](#) й [адміністративне право](#). Їм відповідають також процесуал. галузі – цивіл.-процесуал., [адміністративно-процесуальне](#) і [кримінально-процесуальне право](#), у яких зосереджено гол. (первинні) юрид. режими та засоби регулювання, що відзначаються чіткою предмет. єдністю. У спец. Г. п. правові режими пристосовані до особл. сфер сусп. життя: земель., фінанс., сімейне, [кримінально-виконавче](#), *трудова право* тощо. Для комплекс. Г. п. притаманне поєднання різнорід. інститутів профілюючих та спец. Г. п.: [аграрне](#), [господарське](#), [екологічне](#), *морське*, *торговельне право* тощо. Розрізняють також *публічне* та *приватне право*. До приватно-правових галузей відносять цивіл. і сімейне право, до публічно-правових – конституц., кримінал., фінанс. тощо, хоча останнім часом критерії віднесення Г. п. до приватно-правового чи публічно-правового по-різному тлумачаться в юриспруденції, що потребує прискіпливого та обережного конкретно-істор. підходу. Залежно від співвідношення традицій і новацій у Г. п. виокремлюють ті галузі, що традиційно існують у системі права (цивіль., кримінал., фінанс.), і ті, що виникли у ході внутрігалуз. диференціації (сімейне та госп., які відділилися від цивіль., адм.-процесуал. – від цивіль.-процесуал.) або через поширення правового регулювання на нові сфери сусп. життя (екол., [космічне](#), *ядерне право*). Появі нових Г. п. сприяють також поступове укрупнення міжгалуз. правових інститутів, що обумовлює створення нової Г. п. на стику кількох наяв. Г. п., та кодифікац. зусилля законодавців, зокрема створення нових кодексів, що унаочнюють формування нових Г. п.

Кожному набору Г. п. у межах конкрет. системи права властиві свої соц.-істор. та правові складові (передумови). Соц.-істор. складова вказує на те, що даний набір Г. п. у межах істор. мінливої системи права не є сталим, а може змінюватися з плином часу. Виникнення нових сусп. відносин та об'єктив. потреби у їхньому правовому регулюванні сприяє появі нових і відмиранню (зокрема як це сталося з [колгоспним правом](#)) або якіс. трансформації старих, традиц. Г. п., оновленню їхньої структури та змісту. Правотвор. процес обов'язково передбачає галуз. диференціацію і виникнення нових внутріструктур. зв'язків усередині даної системи права. Правова складова галуз. диференціації вказує на специфіку виокремлення Г. п. залежно від типу правової системи, особливостей розвитку права і законодавства у даний період часу, співвідношення дозволів і заборон у праві, об'єктивності та узгодженості правових норм тощо. Функціонування Г. п. відзначається також розмежуванням Г. п. – галузь законодавства, об'єктивно спричиненого різним розумінням співвідношення права та законодавства (не виникає лише у разі ототожнення права та закону). Однак в його основі лежить принципова відмінність між правовою

нормою та правовим актом.

Рекомендована література

1. Лившиц Р. З. Теория права. Москва, 1996;
2. Ющик О. І. Галузі та інститути правової системи (міфи і реальність): Критич. нарис. К., 2002;
3. Маврин С. П. О роли метода правового регулирования в структурировании и развитии позитивного права // Правоведение. 2003. № 1.

Бібліографічний опис:

Галузь права / С. В. Лінецький // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-28467>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).